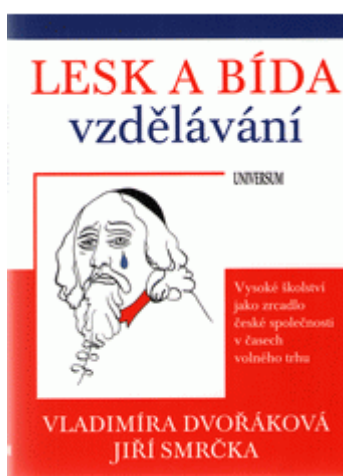


RECENZE

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a SMRČKA, Jiří. *Lesk a bída vzdělávání*. Vydání první. Praha: Knižní klub, 2018. 207 stran. Universum. ISBN 978-80-242-6106-5.



Mgr. Dita Janderková, Ph.D.

Autoři této poměrně útlé knihy ihned v úvodní části připomínají důležitou skutečnost, že rozvoj a přežití jakéhokoli národa stojí a padá s existencí národního vysokého školství, jež rozvíjí a kultivuje poznávání, kulturu, inspiruje i provokuje. Tak brání také zapouzdření národního života, protože je otevřeno navenek a nebojí se okolního světa. A připojují varování, že pokud je třeba zničit nějaký národ, je účinné začít zavřením jeho univerzit. Zvláště s ohledem na naše dějiny s tím máme bohaté a velmi negativní zkušenosti.

Vysoké školy se staly určitým komerčním subjektem, kde se začalo obchodovat se vzděláním. Tomuto obchodu se dařilo především v soukromém vysokém školství. Zájemců o studium bylo hodně. Ve společ-

nosti byla značná poptávka po akademických titulech, nikoli po vzdělání, tuto poptávku se koneckonců podařilo uspokojit.

Trh byl nenasycený a snad nenasytý. Tak se našlo pár schopných lidí a využili této skutečnosti. Určitě nebyli všichni hnáni ziskem, snad převážná většina chtěla pozvednout vzdělanost národa a dát šanci po dlouhé době těm, kdo studovat dříve nemohli, ať z politických či jiných důvodů. Je vhodné si připomenout, že ještě v 90. letech 20. století studovala na českých vysokých školách pouhá pětina populačního ročníku maturantů. Pro porovnání se světem autoři dodávají, že jednotlivé státy, a to včetně Německa a Rakouska, otevřely sektor vysokého školství soukromému podnikání až kolem roku 2000.

Nutno připomenout ale i skutečnost, že z hlediska poměru počtu studentů na soukromých a veřejných vysokých školách je sektor soukromých škol relativně malý; tvoří necelou pětinu.

O tom, že se autoři snaží zasadit své aktuální postřehy do širších kontextů, může svědčit i poznámka, že tradice vzdělávání vychází z rozmanitých základů. Například, že málokdo si spojuje slovo tálíb se slovem student a ví, že Tálíbán se opíral o studenty speciálních náboženských škol. Byli to právě tito studenti, kteří zde měli přístup k „univerzální pravdě“, kterou přebírali od svých učitelů a náboženských autorit. Jejich vzdělávání ale neusilovalo o rozvoj kritického myšlení, o kladení otázek a hledání

odpovědí, ale pouze o přijetí jednou provždy dané pravdy. Tuto pravdu a z ní odvozený životní způsob pak prosazovali ve společnosti.

Zajímavým podnětem k zamyšlení pro mnohé vysokoškolské pedagogy může být také připomenutí, že nově zaváděný výraz klient měl své oprávnění v některých sociálních službách, protože původní význam tohoto slova je chránělec. Dnes se s označením ale setkáváme i na školách, zvláště pak na školách, které jsou soukromé.

Stále je aktuální otázka, co má vzdělání člověku přinášet. Má ho vybavit určitými kompetencemi, aby si prostřednictvím nich vydělal na živobytí, nebo má ještě něco navíc? K tomu autoři nabízí svůj pohled, kdy píše, že bude jistě přínosné si uvědomit, že vzdělání má navíc i duchovní rozměr, který přináší obohacení vnitřního života. Vysokoškolsky vzdělaný jedinec by neměl být jen odborníkem ve svém oboru, ale i lidsky a sociálně vyzrálou osobností. Otázkou zůstává, zda si to uvědomují všichni, kteří do školství mluví a především, zda si to uvědomují všichni, kteří o školství rozhodují!

Z předešlých úvah vychází i hledání odpovědi na otázku, co mají vlastně školy učit, aby se jejich absolventi uplatnili na trhu práce nejen nyní, ale i za půl století, v budoucnosti. Autoři spatřují „klíč“ v tom, že se musí vytvářet a posilovat právě schopnost adaptace, tj. naučit studenty poznávat a učit se. Toho je možné dosáhnout nejen tím, že budou společně se svými učiteli participovat na badatelských projektech, ale současně i tím, že významnou část svého času věnují samostudiu. Samostudium na vysoké škole musí být ale vedené, kontrolované a komunikované. Ne vždy je takto ovšem chápáno.

V poslední době je jednou z hojně diskutovaných otázek školství, nejen vysokého, problematika inkluze. Je to

kontroverzní téma. I toto téma autoři zmiňují. Mají za to, že podpora znevýhodněných studentů samozřejmě neznamená, že každý může studovat cokoliv – to ostatně platí i pro osoby bez jakéhokoli znevýhodnění. Jeví se to jako rozumný, od emocí oproštěný pohled, se kterým by bylo dobré, aby se s ním každý, kdo má vyhraněný názor na inkluzi, seznámil. Je samozřejmé, že nikdy nesmí jít podpora cestou snižování nároků na úroveň vzdělávání. To by v konečném důsledku znamenalo faktickou diskriminaci znevýhodněných studentů z hlediska práva na kvalitní vzdělání a následně k poklesu vzdělanosti obecně.

V další části se mluví o elitách. Je to „takové citlivé“ téma. Může se vlastně mluvit o elitách? Sluší se to? Není to protidemokratické? Nechme opět zase zaznít hlasy autorů. Domnívají se, že demokratizace a zpřístupnění vysokých škol studentům z různých vrstev, a zejména pak množství anonymních absolventů, nemůže vytváření společenských elit spolehlivě zajistit. Elity jsou totiž v každé zemi potřeba. Nejde přitom o „elitářství“. A charakter a způsob vytváření elit ovlivňuje celou společnost. Tento problém dnes řeší i západní země, o to více však země postkomunistického prostoru, kde část nově vzniklých či „přetvořených“ elit nabyla, mírně řečeno, až odpudivé podoby. Jistě podnět k hlubokému zamyšlení.

Určitě je podnětné se zamyslet společně s autory nad jednotlivými rolemi, které musí naplňovat vysokoškolský pedagog. Obecně se vychází z toho, že asi 30% aktivit vysokoškolského učitele by mělo směřovat do výzkumné činnosti. Tento podíl ale není možné stanovit exaktně, protože závisí na mnoha dalších okolnostech.

Čtenáře v další části čeká problematika fenoménu publikování. Nemění se někde tato neodmyslitelná součást poslání vysokoškolského pedagoga za

honbu po získání bodů za uveřejněné publikace? Co k tomu píše Dvořáková se Smrčkou? V roce 2003, možná pro někoho překvapivě, nikoliv ve Spojených státech, nýbrž v Číně, vznikl první žebříček s ambicí mapovat výkon vysokých škol po celém světě. Academic Ranking of World Universities (ARWU), známý také jako Šanghajský žebříček. Druhým nejznámějším žebříčkem je Times Higher Education World University Rankings (THE). Ten byl založen v roce 2004. V současnosti uveřejňuje každoročně seznam s pořadím tisíce nejlepších vysokých škol světa. Problém je s kritérii. Jako stabilnější se jeví Šanghajský žebříček, jehož kritéria jsou dogmatická. Tím umožňují srovnávání sledovaných institucí v čase. Autoři publikace ale zdůrazňují, že žebříčky mohou poskytnout odpovědi pouze na jednoduché otázky. Například je možné zjistit, na které škole je vyšší nebo nižší šance na přijetí ke studiu,

ovšem proč tomu tak je, to se již ze žebříčků nedá poznat. Na druhou stranu je třeba si přiznat, že žebříčků se do budoucna asi nezbavíme. Jelikož patří k lidské povaze soutěživost a součástí globálního trendu hledání je nalézání srozumitelných odpovědí na otázku, kdo je lepší a kdo horší.

Závěrem lze konstatovat, že pokud autoři vyvolali pocit zoufalství, tak to dobře není, protože mnoho českých vysokých škol udržuje dobrou kvalitu a snaží se o růst vzdělanosti. Ale je určité dobré vědět, co se může dít někde jinde a bránit tomu s plným nasazením.

Knihu lze doporučit pedagogům, studentům, ale i širší veřejnosti, která musí mít zájem na kvalitním vzdělávání. Určitě by po ní měli sáhnout i politici, kteří činí mnohá rozhodnutí na úrovni legislativy, která úroveň školství výrazně ovlivňuje a v budoucnu ještě ovlivní.